

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه شاهرود

مدیریت تحصیلات تکمیلی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه جغرافیا

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

تحلیل اثرات بازارهای جاده‌ای بر پایداری اقتصادی - اجتماعی روستاهای منطقه سیستان

استاد راهنما:

دکتر محمودرضا میرلطفی

استاد مشاور:

دکتر صادق اصغری لقمجانی

دانشجو:

معصومه کمان‌باز

شهریور ۹۳

تقدیم به

خالق بی همتایم

و به مهربان فرشتگانی که:

لحظات ناب باور بودن، لذت و غرور دانستن، جسارت خواستن، عظمت رسیدن و

تمام تجربه‌های یکتا و زیبای زندگی‌م، مدیون حضور سبز آنهاست.

تقدیم به پدر و مادر عزیزم.

پاسکزاری

حمد و سپاس خدای بزرگ را که از دانش بی انتهای خود در وجود بشر دید تا کوشه‌هایی از راز هستی بر انسان آشکار شود. بی تردید انجام این پژوهش جز بایاری الطاف بی پایان خداوند و بیماری خانواده و راهبانی‌های اساتید فرهیخته، ممکن نبود.

سپاس ویژه خود را تقدیم می‌دارم به خانواده عزیزم بویژه برادر عزیزم علیرضا که بی‌شک محرانچه دارم و بستم و مدار وجود فیاض آنهاست.

از استاد راهبانی فرهیخته، مهربان و کراتقدر جناب آقای دکتر محمود رضا میرلطیفی که در تمامی مراحل این تحقیق با اینجانب همکاری نمودند و همیشه در همه حال بدون هیچ چشم‌داشتی از راهبانی و همکاری با اینجانب دریغ نفرمودند، پاسکزارم و امیدوارم بتوانم قدر دان راهبانی‌های ایشان باشم.

از زحمات بی‌شائبه، دلسوزانه و مهربانانه مشاور کراتقدرم جناب آقای دکتر صادق اصغری لنجانی که ایامی چند افتخار نگارگری ایشان نصیبم گردید، کمال سپاس و امتنان را دارم و امیدوارم که پاسکزار خوبی‌های ایشان باشم. همچنین از همه اساتید جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی و شهری خصوصاً جناب آقای دکتر حمید حیدری مکر، دکتر غریب فاضل‌نیا و دکتر مرتضی توکلی که در دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد از محضرشان کسب علم و معرفت نموده‌ام نهایت پاسکزاری را دارم. در پایان از جناب آقای مهندس بندانی و همه دوستانی که مراد انجام این امریاری کردند، کمال تشکر و قدردانی را می‌نمایم.

چکیده

از جمله مباحث مطرح شده پیرامون مسائل اقتصادی - اجتماعی روستاها، بحث بازارهای مختلف و نحوه مبادلات با آنها می‌باشد که می‌توانند تحولی بنیادین در کارکرد، تولید، اشتغال و در نهایت تغییر ساختار اقتصادی - اجتماعی روستاها ایجاد کنند. امروزه روستاییان به دلایلی از جمله: نبود کانون‌های مشابه داد و ستد شهری در روستاها، دوری نقاط روستایی از شهرها، نبود راه‌های ارتباطی مناسب میان شهر و روستا، عدم بازاریابی مناسب و وجود دلالتان و واسطه‌ها، به فروش محصولات خود در بازارهای جاده‌ای می‌پردازند. با این دیدگاه هدف پژوهش حاضر، شناسایی اثرات بازارهای جاده‌ای بر پایداری اقتصادی - اجتماعی روستاهای منطقه سیستان می‌باشد. روش تحقیق در این پژوهش به صورت توصیفی - تحلیلی، مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای - میدانی (پرسشنامه) و جستجو در پایگاه‌های اینترنتی می‌باشد. که برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون آماری نرم‌افزار SPSS و برای تحلیل داده‌های مکانی از نرم‌افزار ArcGIS10 استفاده شده است. متناسب با نتایج آزمون کروسکال والیس و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ به تفاوت معناداری بازارهای جاده‌ای بر پایداری اقتصادی و اجتماعی روستاهای منطقه سیستان پی برده شد. همچنین با توجه به یافته‌های پژوهش، در بین شاخص‌های اقتصادی روستاهای چلستعلی و علیم به ترتیب با میانگین ۳/۷۵ و ۲/۶۹ و در بین شاخص‌های اجتماعی روستاهای خالق داد و نورمحمد یوسف با میانگین‌های ۳/۲۶ و ۲/۶۴ از بیشترین و کمترین سطح پایداری برخوردار می‌باشند. در مجموع نتایج پژوهش حاکی از آن است که بازارهای جاده‌ای سبب پایداری اقتصادی - اجتماعی روستاهای منطقه مورد مطالعه شده است.

واژگان کلیدی: بازارهای جاده‌ای، پایداری اقتصادی، پایداری اجتماعی، روستاهای سیستان.

فصل اول: مقدمه و کلیات

صفحه	عنوان
۲.....	۱-۱- مقدمه.....
۴.....	۱-۲- طرح و بیان مسئله تحقیق.....
۵.....	۱-۳- سؤالات تحقیق.....
۵.....	۱-۴- فرضیات تحقیق.....
۶.....	۱-۵- اهداف تحقیق.....
۶.....	۱-۶- اهمیت و ضرورت انجام پژوهش.....
۷.....	۱-۷- سابقه تحقیق.....
۷.....	۱-۷-۱- مطالعات داخلی.....
۹.....	۱-۷-۲- مطالعات خارجی.....
۱۰.....	۱-۹- محدوده موضوعی، زمانی و مکانی پژوهش.....
۱۱.....	۱-۱۰- موانع و محدودیتهای تحقیق.....

فصل دوم: مبانی نظری تحقیق

۱۳.....	پیش درآمد.....
۱۳.....	۲-۱- تعاریف و مفاهیم.....
۱۳.....	۲-۱-۱- روستا.....
۱۴.....	۲-۱-۲- توسعه.....
۱۵.....	۲-۱-۳- منشأ پایداری.....
۱۵.....	۲-۱-۴- مفهوم پایداری.....
۱۶.....	۲-۱-۵- اصول پایداری.....
۱۷.....	۲-۱-۶- ابعاد پایداری.....
۱۸.....	۲-۱-۷- تعریف معرفها و شاخصهای پایداری.....
۱۸.....	۲-۱-۷-۱- پایداری اجتماعی.....
۱۹.....	۲-۱-۷-۲- پایداری اقتصادی.....

۲۰.....	۸-۱-۲- ارزیابی پایداری بر اساس شاخص‌ها.....
۲۱.....	۹-۱-۲- ارزیابی یکپارچه پایداری.....
۲۲.....	۱۰-۱-۲- تبیین شاخص‌های پایداری.....
۲۳.....	۱۱-۱-۲- ناپایداری.....
۲۳.....	۱۲-۱-۲- تعریف بازار.....
۲۴.....	۱۳-۱-۲- مفهوم بازاریابی.....
۲۵.....	۱۴-۱-۲- مفهوم حاشیه بازاریابی.....
۲۵.....	۱۵-۱-۲- ساختار بازار.....
۲۶.....	۱۶-۱-۲- تاریخچه پیدایش بازار.....
۲۷.....	۱۷-۱-۲- انواع بازار.....
۲۷.....	۱-۱۷-۲- بازار هفتگی روستایی.....
۲۸.....	۲-۱۷-۲- بازارهای سالانه مکارهای.....
۲۸.....	۳-۱۷-۲- بازارهای دوره‌ای.....
۲۹.....	۴-۱۷-۲- بازار محلی.....
۲۹.....	۵-۱۷-۲- بازار شهری.....
۲۹.....	۶-۱۷-۲- بازار جاده‌ای.....
۲۹.....	۷-۱۷-۲- بازار حراج.....
۳۰.....	۹-۱۷-۲- بازارچه مرزی.....
۳۱.....	۱۸-۱-۲- تقسیم بندی بازار بر اساس وضعیت عرضه و تقاضا.....
۳۱.....	۱۹-۱-۲- بازار از لحاظ زمان و دوره تشکیل.....
۳۲.....	۲۰-۱-۲- کارکردهای اقتصادی بازارهای محلی.....
۳۳.....	۲۱-۱-۲- تعریف سه نوع بازار با توجه به مکانیزم تأثیرگذاری در نواحی روستایی.....
۳۴.....	۲۲-۱-۲- عوامل بازار.....
۳۶.....	۲۳-۱-۲- عوامل ایجاد و گسترش بازارهای محلی.....
۳۷.....	۲۴-۱-۲- علل اولیه بروز ضایعات محصولات کشاورزی.....
۳۸.....	۲۵-۱-۲- ضرورت کاهش ضایعات محصولات کشاورزی.....

۲۶-۱-۲- اصول بازاریابی محصولات کشاورزی ۳۸

۲-۲ دیدگاه‌ها و نظریه‌ها ۴۰

۲-۲-۱ پایداری از دیدگاه اقتصاددانان ۴۰

۲-۲-۲ پایداری از دیدگاه اجتماعی ۴۰

۲-۲-۳ رویکردهای پایداری و ابعاد آن ۴۱

۲-۲-۳-۱ رویکرد پایداری از جنبه کالبدی- فضایی ۴۱

۲-۲-۳-۲ رویکرد پایداری از جنبه محیط شناسی ۴۱

۲-۲-۳-۳ رویکرد پایداری از جنبه فرهنگی ۴۲

۲-۱-۲۷ نظریات مرتبط با بازار ۴۲

۲-۱-۱-۲۷ نظریه مکان مرکزی کریستالر ۴۲

۲-۱-۲-۲۷ نظریه مکان مرکزی آگوست لوش ۴۴

۲-۱-۳-۲۷ نظریه فون تانن ۴۴

۲-۱-۴-۲۷ نظریه نواحی بازاری گالپین ۴۵

۲-۱-۵-۲۷ نظریه پخش هاگستراند ۴۶

۲-۱-۶-۲۷ نظریه مکان مرکزی اشنایدر ۴۷

۲-۳ جمع بندی و نتیجه‌گیری ۴۷

فصل سوم: مواد و روش‌ها

پیش درآمد ۵۰

۳-۱ معرفی اجمالی ویژگی‌های جغرافیایی منطقه‌ی مورد مطالعه ۵۰

۳-۱-۱ موقعیت، حدود و وسعت منطقه ۵۰

۳-۱-۲ ویژگی‌های جغرافیای طبیعی منطقه ۵۲

۳-۱-۲-۱ توپوگرافی و ژئومورفولوژی ۵۲

۳-۱-۲-۲ ویژگی‌های اقلیمی منطقه ۵۲

۳-۱-۳-۳ درجه حرارت و بارندگی ۵۴

۳-۱-۳-۴ رطوبت ۵۶

۵۸ تبخیر. ۳-۱-۳-۵
۵۹ باد و اثرات آن ۳-۱-۳-۷
۶۱ منابع آب ۳-۱-۲-۸
۶۱ آب‌های سطحی ۳-۱-۲-۸-۱
۶۲ رودخانه‌ها ۳-۱-۲-۸-۲
۶۴ دریاچه‌های سه‌گانه هامون: ۳-۱-۲-۸-۲-۳
۶۴ آب‌های زیرزمینی ۳-۱-۲-۸-۴
۶۵ نحوه تقسیم و توزیع آب ۳-۱-۲-۹
۶۶ خاک ۳-۱-۲-۱۰
۶۷ پوشش گیاهی ۳-۱-۲-۱۱
۶۸ ویژگی‌های جغرافیای انسانی ۳-۱-۳
۶۸ جمعیت و تحولات آن در منطقه سیستان ۳-۱-۳-۱
۷۲ ویژگی‌های جنسی جمعیت ۳-۱-۳-۲
۷۲ سواد ۳-۱-۳-۳
۷۳ ویژگی‌های اقتصادی منطقه ۳-۱-۳-۴
۷۳ کشاورزی ۳-۱-۳-۴-۱
۷۵ شبکه ارتباطی و دسترسی‌ها ۳-۱-۳-۴-۲
۷۷ مواد و روش‌ها ۳-۱-۴
۷۷ روش پژوهش ۳-۴-۱
۷۸ جامعه آماری و حجم نمونه ۳-۴-۲
۸۰ مؤلفه‌ها و متغیرهای تحقیق ۳-۴-۵
۸۲ مدل مفهومی پژوهش ۳-۴-۶
۸۳ تعاریف عملیاتی متغیرها و شاخص‌های تحقیق ۳-۴-۷
۸۵ روایی و پایایی ۳-۴-۸
۸۶ جمع‌بندی ۳-۴-۱

فصل چهارم: یافته‌های تحقیق

پیش درآمد ۸۸

۴-۱- یافته‌های توصیفی ۸۸

۴-۱-۲- وضعیت سن ، جنس، سطح سواد و شغل پاسخگویان ۸۹

۴-۱-۳- وضعیت درآمدی پاسخگویان ۹۲

۴-۱-۴- چگونگی مالکیت زمین کشاورزی پاسخگویان ۹۲

۴-۱-۵- میزان مالکیت زمین زراعی و سطح کشت ۹۳

۴-۱-۶- میزان مالکیت زمین باغی و سطح کشت ۹۴

سطح زیر کشت زمین باغی پاسخگویان ۹۵

۴-۱-۷- مالکیت و بهره‌مندی‌های اقتصادی پاسخگویان ۹۵

۴-۱-۸- وضعیت نوع جاده ارتباطی پاسخگویان ۹۶

۴-۱-۹- وضعیت فاصله تا راه اصلی ۹۶

۴-۱-۱۰- نوع محصول پاسخگویان ۹۸

۴-۱-۱۱- فصل فروش محصولات پاسخگویان ۹۹

۴-۱۲- تعیین درجه پایداری روستاهای مورد مطالعه ۱۰۰

۴-۳- یافته‌های تحلیلی ۱۰۴

۴-۳-۱- یافته‌های تحلیلی وضعیت شاخص‌های پایداری اقتصادی روستاها ۱۰۴

۴-۳-۲- یافته‌های تحلیلی وضعیت شاخص‌های پایداری اجتماعی روستاها ۱۰۷

۴-۴- آزمون فرضیات ۱۱۵

۴-۴-۱- فرضیه اول ۱۱۵

۴-۴-۳- فرضیه دوم ۱۱۷

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات

۵-۱- جمع‌بندی ۱۲۰

۵-۲- نتیجه‌گیری ۱۲۱

۵-۳- پیشنهادات ۱۲۴

- جدول ۱-۳: مشخصات عمومی شهرستان‌های منطقه سیستان ۵۱
- جدول ۲-۳: حداکثر، حداقل و میانگین سالانه دما (سانتیگراد)، منطقه سیستان ۵۴
- جدول ۳-۳: میانگین بارش ماهانه منطقه سیستان ۵۵
- جدول ۴-۳: حداکثر، حداقل و میانگین رطوبت شهرستان زابل ۵۷
- جدول ۵-۳: میانگین تبخیر ماهیانه منطقه سیستان ۵۸
- جدول ۶-۳: وضعیت جمعیتی شهرستان‌های منطقه سیستان در سال ۱۳۷۵ ۷۱
- جدول ۷-۳: وضعیت جمعیتی شهرستان‌های منطقه سیستان در سال ۱۳۸۵ ۷۱
- جدول ۸-۳: وضعیت جمعیتی شهرستان‌های منطقه سیستان به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۹۰ ۷۱
- جدول ۹-۳: مقایسه نسبت جنسی به تفکیک شهرستان‌های منطقه سیستان ۷۲
- جدول ۱۰-۳: میزان باسوادی جمعیت منطقه سیستان به تفکیک زن و مرد طی دوره سرشماری ۱۳۸۵ ۷۲
- جدول ۱۲-۳: پیش بینی عملکرد سطح زیر کشت و متوسط عملکرد پنج ساله محصولات زراعی سیستان ۷۵
- جدول ۱۳-۳: شاخص‌های بعد اقتصادی تحقیق ۸۰
- جدول ۱-۴: وضعیت توزیع روستاهای نمونه در سطح سیستان ۸۹
- جدول ۲-۴: داده‌های آماری مربوط به سن پاسخگویان ۹۰
- جدول ۴-۴: داده‌های آماری مربوط به تحصیلات پاسخگویان ۹۱
- جدول ۵-۴: ویژگی‌های آماری مربوط به شغل پاسخگویان ۹۱
- جدول ۶-۴: ویژگی‌های آماری مربوط به درآمد پاسخگویان ۹۲
- جدول ۷-۴: ویژگی‌های آماری مربوط به مالکیت زمین کشاورزی پاسخگویان ۹۳
- جدول ۸-۴: ویژگی‌های آماری مربوط به مالکیت زمین زراعی پاسخگویان ۹۳
- جدول ۹-۴: ویژگی‌های آماری مربوط به سطح کشت زمین زراعی پاسخگویان ۹۴
- جدول ۱۰-۴: ویژگی‌های آماری مربوط به مالکیت زمین باغی پاسخگویان ۹۵
- جدول ۱۱-۴: ویژگی‌های آماری مربوط به سطح زیر کشت زمین باغی پاسخگویان ۹۵
- جدول ۱۲-۴: ویژگی‌های آماری مربوط به مالکیت و بهره‌مندی‌های اقتصادی پاسخگویان ۹۶
- جدول ۱۳-۴: ویژگی‌های آماری مربوط به نوع جاده ارتباطی ۹۶
- جدول ۱۴-۴: ویژگی‌های آماری مربوط به فاصله تا راه اصلی ۹۷
- جدول ۱۵-۴: ویژگی‌های آماری مربوط به نوع محصول پاسخگویان ۹۹

- جدول ۱۶-۴: ویژگی‌های آماری مربوط به فصل فروش محصولات پاسخگویان ۹۹
- جدول ۱۹-۴: درجه پایداری روستاهای مورد مطالعه ۱۰۳
- جدول ۲۱-۴: فراوانی، میانگین وزنی و انحراف معیار شاخص‌های اقتصادی در روستاهای دور از جاده از نظر پاسخگویان ۱۰۶
- جدول ۲۲-۴: فراوانی، میانگین وزن و انحراف معیار شاخص‌های اجتماعی در روستاهای نزدیک جاده از نظر پاسخگویان ۱۰۸
- جدول ۲۳-۴: فراوانی، میانگین وزنی و انحراف معیار شاخص‌های اجتماعی در روستاهای دور از جاده از نظر پاسخگویان ۱۰۹
- جدول ۲۴-۴: میانگین شاخص‌های اقتصادی در روستای در مسیر جاده ۱۱۰
- جدول ۲۵-۴: میانگین شاخص‌های اقتصادی در روستای دور از مسیر جاده ۱۱۱
- جدول ۲۶-۴: میانگین شاخص‌های اجتماعی در روستای در مسیر جاده ۱۱۳
- جدول ۲۷-۴: میانگین شاخص‌های اجتماعی در روستای دور از مسیر جاده ۱۱۴
- جدول ۲۸-۴: نتایج آزمون کروسکال والیس میانگین پایداری اقتصادی در روستاهای منطقه سیستان ۱۱۶
- جدول ۲۹-۴: نتایج آزمون کروسکال والیس میانگین پایداری اجتماعی در روستاهای منطقه سیستان ۱۱۷
- جدول ۳۰-۴: میانگین کلی شاخص‌ها در ابعاد مختلف پایداری ۱۱۸

- شکل ۳-۲: فرآیند یادگیری تطبیقی برای توسعه و به کارگیری شاخص‌های پایداری. ۲۲.....
- شکل ۳-۱: موقعیت منطقه سیستان. ۵۱.....
- شکل ۳-۲: موقعیت و زوایای تابش خورشید. ۵۳.....
- شکل ۳-۳: میانگین دمای هوای ماهانه منطقه سیستان. ۵۵.....
- شکل ۳-۴: میانگین بارندگی ماهانه منطقه سیستان. ۵۶.....
- شکل ۳-۵: میانگین ماهانه رطوبت منطقه سیستان. ۵۸.....
- شکل ۳-۶: میانگین تبخیر ماهانه منطقه سیستان. ۵۹.....
- شکل ۳-۷: نمودار جهت و سرعت باد در زابل. ۶۰.....
- شکل ۳-۸: شبکه آبیاری در دشت سیستان. ۶۲.....
- شکل ۴-۱: نقشه پراکندگی نقاط بازار فروش محصولات کشاورزی در منطقه مورد مطالعه. ۹۸.....
- شکل ۴-۲: پراکندگی سطوح پایداری در روستاهای مورد مطالعه. ۱۰۳.....
- شکل ۴-۳: میانگین شاخص‌های پایداری اقتصادی در روستاهای مورد مطالعه. ۱۱۲.....
- شکل ۴-۴: میانگین شاخص‌های پایداری اجتماعی در روستاهای مورد مطالعه. ۱۱۵.....

فصل اول

مقدمه و کلیات

۱-۱- مقدمه

امروزه موضوع پایداری سرلوحه تمامی فعالیت‌ها و برنامه‌های توسعه روستایی است که شامل مجموعه‌ای از ابعاد بوم‌شناختی، اقتصادی و اجتماعی است توجه به پایداری روستایی دارای اثرگذاری فراوانی است که می‌توان آنها را به دو دسته کلی تقسیم‌بندی نمود: دسته اول: اثرگذاری اقتصادی - اجتماعی که مواردی مانند افزایش سطح تولید و دستیابی به امنیت غذایی، بهبود درآمد کشاورزان و کاهش فقر، افزایش همیاری روستاییان در توسعه روستا، افزایش سطح توسعه شاخص‌های توسعه انسانی مانند: بهداشت و سواد، دسته دوم؛ اثرگذاری زیست محیطی که مواردی مانند جلوگیری از آلودگی آب و خاک، اصلاح الگوی کاربری انرژی روستاییان از سوختهای گیاهی و فسیلی را شامل می‌شود (سلطانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۶۱). بر این اساس مشکلات و مسائل پیش روی پایداری را می‌توان اینگونه بیان کرد که چه شاخص‌هایی را می‌توان برای ارزیابی پایداری مورد استفاده قرار داد؟ چگونه این شاخص‌ها اندازه‌گیری شوند؟ چگونه این شاخص‌ها را مورد استفاده قرار داد؟ و الگوی مناسب برای پیاده کردن این شاخص‌ها کدام است؟ بنابراین اهمیت و اجرای این پژوهش از آن جهت معنا پیدا می‌کند که از یک طرف به لحاظ پایداری جامعه انسانی و طبیعی در مناطق روستایی از سه چالش کلیدی و اساسی، از جنس هم فوری و هم ضروری رنج می‌برند: به لحاظ اقتصادی؛ اجتماعی و اکولوژیکی.

از طرفی دیگر نگاه راهبردی و آینده‌نگری نسبت به وضعیت پایداری در مناطق روستایی کشور وجود ندارد. روند نزولی وضعیت اقتصاد روستاها، جابه‌جایی و مهاجرت‌های گسترده روستاییان به شهرها، گسترش فقر و بیکاری، عدم امنیت غذایی، قرار گرفتن عمده جمعیت روستایی در حاشیه و مواردی از این دست نشان می‌دهد که در عمل، اهداف حیاتی توسعه مبنی بر افزایش پایدار درآمد،

گسترش اشتغال‌های تولیدی، و برقراری متعادل تر منافع ناشی از رشد در مناطق روستایی با شکست مواجه شده است (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۸۹: ۲). بر این اساس می‌توان گفت بازارهای جاده‌ای در منطقه سیستان به عنوان مکانی‌هایی برای خرید و فروش محصولات مختلف نقش مهمی در اقتصاد منطقه بر عهده دارد و امکان بازاریابی محصولات کشاورزان را به منظور افزایش درآمد فراهم خواهد کرد و نیز در جهت اشتغال زایی مفید و نیازهای شغلی روستاییان نقش مهمی ایفا می‌کند.

در فصل اول، کلیات تحقیق در قالب تعریف مسئله تحقیق، سؤالات و فرضیات تحقیق، اهمیت و ضرورت انجام تحقیق، سابقه تحقیق، اهداف تحقیق و محدوده موضوعی، زمانی و مکانی تحقیق مطرح شده است.

در فصل دوم به تعاریف و مفاهیم پایداری، توسعه پایدار، اصول توسعه پایدار، دیدگاه‌ها و نظریه‌های پایداری، تعریف بازار و انواع آن، دیدگاه‌ها و نظریات مرتبط با پایداری و بازار، پرداخته شده است.

در فصل سوم ابتدا به موقعیت، حدود و وسعت، ویژگی‌های اقلیمی و در ادامه، ویژگی جغرافیای انسانی محدوده مورد مطالعه آورده شده است. بخش دوم این فصل شامل روش شناسی تحقیق می‌باشد که در آن مواردی از جمله جامعه آماری، نحوه جمع آوری اطلاعات، شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها را در بر می‌گیرد.

فصل چهارم شامل یافته‌های تحقیق است که در ابتدا به توصیف اطلاعات اخذ شده از طریق پرسشنامه و مصاحبه با افراد در مناطق روستایی پرداخته شده است و مرحله بعد تحلیل تأثیر بازارهای جاده‌ای بر مؤلفه‌های پایداری در روستاهای منطقه سیستان را شامل می‌شود. در بخش دوم این فصل به آزمون فرضیات تحقیق پرداخته شده و فرضیات تحقیق مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. در نهایت فصل پنجم جمع بندی، نتیجه‌گیری و پیشنهادات را در بر می‌گیرد.

۲-۱- طرح و بیان مسئله تحقیق

از جمله مباحث مطرح شده در باب مسائل اقتصادی- اجتماعی روستاها، بحث بازارهای مختلف و نحوه مبادلات با آنها می‌باشد در این میان تنها روابط با بازارهای دائمی مطرح نبوده بلکه بازارهای دوره‌ای و جاده‌ای نیز از اهمیت و جایگاه خاصی برخوردارند، این بازارها از مهم‌ترین روش‌های متحول-کننده توسعه روستایی محسوب می‌شوند که می‌توانند تحولی بنیادین در کارکرد، کالبد، تولید، اشتغال و در نهایت تغییر ساختار اقتصادی - اجتماعی روستاها ایجاد کنند (آمار و نعیمی، ۱۳۹۱: ۱).

وجود شبکه راه‌های ارتباطی مهم و پرتحرک یکی از عوامل مهم گسترش این قبیل بازارها می‌باشد و موجبات برپایی این بازارها را در محل تقاطع راه‌ها فراهم می‌آورند (امیرانتخابی و صفری بادیکلاهی، ۱۳۹۰: ۲). منطقه سیستان نیز از این قاعده مستثنا نمی‌باشد و با توجه به غلبه بخش کشاورزی شاهد ایجاد بازارهای جاده‌ای در اقصی نقاط روستاهای منطقه مورد مطالعه هستیم.

از این رو در یک فرآیند نظام‌مند، جریان مبادله و بازاررسانی تولیدات روستایی منطقه سیستان با توجه به سطح زیرکشت ۷۹۲۹۷ هکتار محصولات زراعی و ۱۲۴۰ هکتار محصولات باغی با تولید ۵۹۲۹۲۸ تن محصولات زراعی و ۱۴۴۳۸ تن محصولات باغی، همچنین انواع طیور، فرآورده‌های دامی و صنایع دستی می‌تواند بستر مناسب و نقش چشمگیری در بالندگی اقتصاد مناطق روستایی داشته باشد.

اشتغال، درآمد، بازاریابی محصولات تولیدی اعم از کشاورزی و... از مزایای عمده اقتصادی این بازارها است (عزمی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۳۹). و در شرایطی که بیکاری و فقر در روستاها به عنوان مشکل اصلی به حساب می‌آید و موجب مهاجرت وسیع روستاییان می‌شود و با توجه به اینکه به طور تقریبی بیش از ۲۵ درصد از محصولات کشاورزی در مراحل مختلف تولید به دلیل عدم دسترسی به بازار،

تأخیر در حمل و نقل و عدم ثبات بازارها ضایع می‌شوند گسترش و رونق این بازارها می‌تواند تا حدودی مشکلات موجود را کاهش دهد. جدا از منافع اقتصادی که برای روستاییان چه از بعد خرید و چه از بعد فروش محصولات داشته، دارای اثرات اجتماعی نیز می‌باشد با این وجود بازارهای جاده‌ای با موانع و محدودیت‌هایی همچون مشکلات برپایی بازار، کاهش رغبت جوانان، عدم نظارت بر قیمت کالا و اجناس، بدحسابی برخی از مشتریان، نبود مکان مناسب، ناملايمات جوی، موانع اداری و قانونی روبرو بوده‌اند که در برخی از موارد سبب کاهش و حتی حذفشان شده است. از طرفی امروزه نگاه خریداران نسبت به این‌گونه بازارها تغییر کرده و رعایت نکردن بهداشت در عرضه کردن برخی اجناس باعث حساسیت بیشتر خریداران گشته است. از سوی دیگر نبود امکانات نگهداری و ذخیره، عدم همراهی شهرداری‌ها، برقراری نظم و امنیت، عدم رعایت شئون اخلاقی و اسلامی از طرف برخی از جوانان بیکار، نبود امکانات عرضه محصول همچون اتاق‌های مناسب که سبب می‌شود محصولات خسارت ببینند از جمله موانع گسترش این بازارها به شمار می‌رود (احمدی و همکاران ، ۱۳۸۵: ۱۲۲). بنابراین با توجه به اهمیتی که بازارهای جاده‌ای در پایداری ابعاد اجتماعی و اقتصادی از جمله: افزایش تولید و بهره‌وری، متنوع‌سازی آن، اشتغال پایدار، افزایش تعاملات، درآمد مناسب و کافی برای زندگی روستاییان منطقه دارد پژوهش حاضر به دنبال شناخت مسائل و تنگناهای ذکر شده بازارهای جاده‌ای و نقش آن در پایداری ابعاد اقتصادی – اجتماعی روستاهای منطقه می‌باشد.

۳-۱- سوالات تحقیق

- بین بازارهای جاده‌ای و پایداری اقتصادی روستاهای منطقه سیستان چه رابطه‌ای وجود دارد؟
- بین بازارهای جاده‌ای و پایداری اجتماعی روستاهای منطقه سیستان چه رابطه‌ای وجود دارد؟

۴-۱- فرضیات تحقیق

- ۱- بین بازارهای جاده‌ای و پایداری اقتصادی روستاهای منطقه سیستان رابطه معناداری وجود دارد.

۲- بین بازارهای جاده‌ای و پایداری اجتماعی روستاهای منطقه سیستان رابطه معناداری وجود دارد.

۵-۱- اهداف تحقیق

- سنجش تأثیر بازارهای جاده‌ای بر پایداری اقتصادی روستاهای منطقه سیستان
- تبیین نقش اثر گذاری بازارهای جاده‌ای بر وضعیت پایداری اجتماعی روستاهای منطقه سیستان.
- شناخت امکانات بالقوه و احیای بازارهای جاده‌ای با هدف تداوم آن‌ها و ایجاد زمینه پایداری روستا و حذف واسطه‌گری.

۶-۱- اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

امروزه علی‌رغم توسعه تجارت در شهرها و روستاها، هنوز برای مبادله کالاهای کشاورزی و مواد مصرفی، بازارهای روستایی تشکیل می‌شود زیرا هم امکان عرضه مستقیم محصولات تولیدی در این نوع بازارها برای تولیدکنندگان فراهم است و هم از هزینه‌های فروش و بازاریابی کشاورزان به دلیل فروش مستقیم محصولاتشان کاسته می‌شود. ضمن اینکه کشاورزان نیز کالاهای مصرفی خود را به صورت تازه و سالم با قیمت مناسب تهیه می‌کنند.

مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که بازارهای روستایی نقش مؤثری در پایداری اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی دارند، از این رو باتوجه به نقشی که این بازارها در افزایش درآمد روستاییان، قدرت خرید، سرمایه‌گذاری در روستا، رفاه و تأمین کالاها و خدمات مناطق روستایی، سرمایه‌گذاری بیشتر در بخش کشاورزی، افزایش روند توسعه و اشتغال، کاهش ضایعات، افزایش ارزش افزوده محصولات کشاورزی، افزایش سطح زیر کشت، تنوع محصولات کشاورزی و توسعه اقتصادی و اجتماعی جوامع روستایی دارد لذا لازم و ضروری است تا با شناسایی و برنامه‌ریزی، اثرات بازارهای جاده‌ای را بر پایداری اجتماعی- اقتصادی روستاها مورد بررسی قرار دهیم.

۷-۱- سابقه تحقیق

۷-۱-۱- مطالعات داخلی

علی‌رغم بررسی‌های به عمل آمده در زمینه سوابق مطالعات انجام شده در داخل و نیز خارج از کشور، پژوهشی با عنوان پژوهش حاضریافت نشده و پژوهش‌های انجام شده در زمینه بازارها عموماً در رابطه با بازارهای هفتگی و محلی بوده است. برای نمونه:

احمدی و همکاران (۱۳۸۵)، در تحقیقی به بررسی بازارهای محلی روستاهای استان مازندران از دیدگاه خریداران و فروشندگان پرداختند نتایج تحقیق نشان داد که بیش از پانزده نوع کالا و جنس در بازارهای محلی روستایی عرضه می‌شود و میانگین تقریبی درآمد ماهیانه فروشندگان از محل فروش کالا و جنس در این بازارها حدود ۲۳۰ هزار تومان است. فصول و ماه‌های مناسب کالا و اجناس به ترتیب پاییز (مهر و آبان)، تابستان (شهریور)، زمستان (اسفند) و بهار (خرداد) است. تنها ۲۱ درصد از روستاییان، محصولات تولیدی خود را به کاسب‌های بازار محلی فروخته یا خود شخصاً آن‌ها را می‌فروشند. ۹۰ درصد مراجعان، علل خرید کالا از بازارهای محلی را ارزانی کالا، جور بودن اجناس، نداشتن هزینه حمل و نقل، تنوع کالا و اجناس و قیمت تقریباً مناسب آن در بازارهای محلی نسبت به بازارهای شهری و مغازه‌های روستایی ذکر کرده‌اند.

شفیعی ثابت و همکاران (۱۳۸۵)، به بررسی نقش بازارهای هفتگی روستایی در تحولات اقتصادی روستاهای استان تهران پرداختند یافته‌ها نشان می‌دهد تأمین جنس از عمده فروشی‌های تهران و مراکز شهری استان به دلیل نبود سرمایه اولیه و عدم اعطای وام بانکی بوده است. به طوری که علاوه بر تحمیل هزینه‌های حمل و نقل بر فروشندگان، مانع اصلی تأمین مستقیم اجناس از منابع تولیدی روستایی است. نتیجه این که اعمال سیاست‌های لازم حمایتی و هدایتی، نظیر: تسهیل در اعطای وام‌های خود اشتغالی و برقراری نظم در بازارهاچه‌های هفتگی، کمک فراوانی به حضور بیش تر بیکاران